

Brofjorden förr och nu

Den som tror att dagens livliga sjöfart på Brofjorden är en ny företeelse i och med Preemraff:s etablering tar gravligt miste. Redan i slutet av 1800-talet, när naturprodukten granit börjat utvinnas var vattenvägen den enda transportväg som stod tillbuds för tunga och skrymmande gatstenslaster.

På ett tiotal platser såsom Skalhamn, Fiskebäcksvik, Sjöbol, Lahälla, Rixö, Vinbräcka, Hjalmedal, Sandvik, Loddebo, Ingeröd, och Krabbevik byggde man bryggor, stabila pålverk, men känsliga för skeppsmaskens angrepp.

Samma bryggor kom väl till pass för de rederier som ombesörjde passagerare och godstrafik. Situationen var den samma som för stenlastningen, inga andra effektiva transportmedel stod till buds.

Marstrandsbolagets S/S S:t Erik
vid Hjalmedals brygga

Fotoarkiv Stångenäs hembygdsförening

Marstrandsbolaget, Bohuslänska kusten och ett antal mindre rederier ombesörjde trafiken förutom en armada av ”jakter”, svårdefinierade flytetyg som i praktiken kunde se ut hur som helst.

Yrkesfisket på fjorden har nästan helt saknat deltagare. Jo, på 1910-talet hade man en kutter inregistrerad som deltog i makrillfiske på Nordsjön, en form av bondeseglation som mest bedrevs på Åland. I Skalhamn har på senare år verkat

Släggö och Fågeln, då mest med skarpsillfiske. På 50-talet hade en galeas "Harriet" av Rixö som hemmahamn.

Husbehovsfisket har däremot bedrivits intensivt. Fångsterna har varierat betänkligt. Det har berättats att makrillen försvann de första 15 åren av nittonhundratalet. Garn och backor samt i någon mån landvad var husbehovsfiskarnas redskap. Metklampar brukades av dem som var ute efter "koket".

FotoarkivStängens hembygdsförening

Bröderna Ragnar, Åke, Harry och Gunnar Berlin, som skrev texten till Ålefiskarns vals. Deras svåger Gunnar Lundh skrev ner noterna för dem

En dråplig fisketur gjorde en gång Birger Bengtsson, huvudperson i fjordens schlager "Ålefiskarns vals". Dimman låg tät som slagfältet vid Lützen. Trots detta kom Birger Bengtsson till Öskär, kastade ankar, fångsten blev utmärkt. En stund senare rodde BBs grannar, Åke och Gustav med trolig kurs Öskär. Åke rodde, Gustav var gammal, hörde och såg illa. Hur man i detta väder kunde komma till exakt samma ställe som BB var en gåta. Gustav stod i fören av ekan beredd att kasta "draggen", en bindare (storgatsten) najad i dräggståget. Åke upptäckte BB på någon meters håll och skrek varnande till Gustav men denne tolkade detta som klart skepp. Som en kulstötare slungade Gustav iväg bindaren,

riktningen var dock katastrofal. Den hamnade i BBs eka, slog upp ett hål i botten inte värre än att Birger kunde ta sig hem till långgrunda Trommekilen.

Händelsen är relaterad i ”Ålefiskarns vals”, strofen lyder ”je hade lana Birger Bengtssons gamle båd, men de va høl i bôn timer så je ble våd”.

Fjordens poeter, bröderna Berlin är ansvariga för denna lyrik mm såsom ”Sockerdricka i Lysekil”, ”Ångaren turisten” och många andra. Vidare spelade man revy i en skyttepaviljong på Lysehalvön. Hade dessa naturbegåvningar som bröderna onekligen var fått ett uns av utbildning tror jag att de gått ännu längre i sitt gebit.

En av de fiskande upptågsmakarna hade följande trick för sig. Som fiskkorg brukades

en zinkbalja av ansenlig storlek. Denna blecktrumma tjänade som akustisk resonansbotten för en eller annan sprattlande makrill, den kakofoni som uppstod kunde även Alf Fransson förnimma trots att han var stendöv. En annan ploj bestod i att med fötterna trumma på skockarna, ljudet som alstrades påminde också om nyfångad makrill.

En historia att notera är väl om mannen som var ute i olovliga ärenden. Trafiken på fjorden kunde som sagt vara intensiv. Alla fartyg fick inte plats vid bryggorna, en och annan fick ankra upp i väntan på last. Mannen i sin eka nalkades en av de steamers som låg på kö. Hans avsikt var att skaffa en eller annan flaska ”kontraband”. Väl framme, midskepps på skutsidan, stack ett rör ut. Vår törstige spekulant uppfattade detta som ett talrör men var i realiteten ett WC avlopp. Kontakt etablerades i ”talröret”, Samtidigt avfyrade grekerna från Pireus sitt artilleri som kom att fylla en stor del av ekan. Det kan nämnas att mannens bana som kund hos greker och andra blev abrupt avbruten!

Många flaggor, vi småpojkar kände inte till alla men de grekiska var de mest intressanta. När dessa kom hände alltid något. Centralt belägen i fjorden ligger Rixö ö. Terrängen är som allestädes bergig. Den södra sidan som vetter åt Preemraff är brant, mindre båtar kan ta sig in till bergstupet. Vid häftigt regnväder bildas en ”springflod” benämnd ”Galtpisset”. Grekerna insåg snabbt värdet av denna naturresurs. Man dirigerade dit sina livbåtar, lastningen skedde

gratis av det förstklassiga vattnet. På ett dygn kunde man bärga kanske 100 ton matarvatten. Att ta ombord det på moderfartyget var jobbigt då man saknade moderna pumpar.

Under backen hade man slaktdjur, tuppar hönor samt grisar. När kocken styrde sin kosa ditåt visste vi att saker kom att hända. Oftast var det hönorna som fick plikta med livet, grisarna sparades till långresorna. För att göra det hela lätt för sig fjädrade han det vilt kacklande offret levande. Fjädrarna släpper sitt tag lättare i det tillståndet. Med en snärtig knyck vred han senare skallen av den arma varelsen.

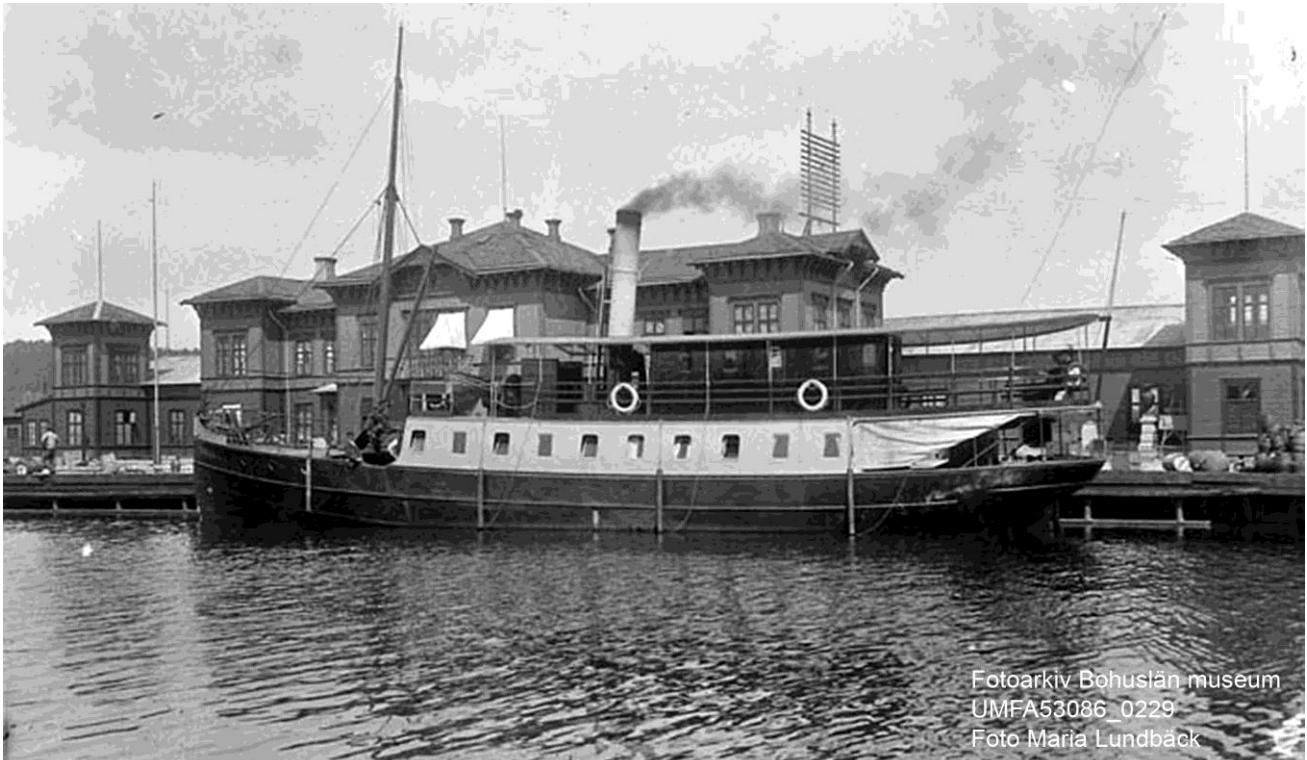
Bryggpålarna, kraftigt beväxta med skäl (blåmusslor) var efter grekernas besök renrakade, man hade egna långskaftade "skälriver" för den här operationen. Vidare fiskade man de vid bryggorna rikligt förekommande "snubborna" snultror. Som kännemärke är de utrustade med en svart fläck vid stjärtfenan, tydligen åt man dessa som av oss ansågs som skräpfisk.

En annan "delikatess", rikligt förekommande, var de stora svarta sniglar som vid fuktig väderlek kryper omkring i gräset. De största upp mot 15 cm. långa. Dessa plockade grekerna i stora byttor och stävor. "Kubong", de små snäckor som finns vid stränderna i miljonupplagor var stora samlarobjekt. En fråga: hade Hellas söner så dåligt kosthåll ombord att man var nödd och tvungen att samla de här produkterna?

En mångårig chief i Svenska Lloyd, tillika god historieberättare sade sig ha besökt fjorden i sin gröna ungdom dom eldare. I Rixö hade gruff uppstått mellan sjökillar och lokalbefolkning, en och annan smocka delades ut. Tydligen gick sjöfararna förlorande ur striden. En av eldarna, en ormtjusare, hade i sin ägo tvenne kungskobror, hane och hona. Hämnden är som bekant ljuv. I ett djävulskt uppsåt, kanske en form av vendetta, skulle man släppt ormarna i det fria och på så vis kanske ta död på en eller annan Rixöbo.

Den här storyn är nog alltför fantastisk för att vara sann och de här reptilerna återfanns aldrig.

Mera våldsamerheter följer. S/S Viken med en legend som kapten kallad "Bli mä". I seklets början gjorde Viken sina regelbundna turer i området. Var någon passagerare tveksam till en resa "hjälpste" "Bli mä" personen i fråga.

S/S Viken

Helt sonika bar han dem ombord. Andra, överlastade och kanske bråkiga bjöds på samma procedur men då andra vägen.

Under kriget 1939-45 fungerade fjorden som uppläggningsplats. Tonnaget från plimsollare till toppmodernt. De mest spektakulära fartygen, de norska Lionel och Dicto, kom tungt lastade 1943. Efter en tid började oflaggade vedettbåtar sin trafik från de norska enheterna. Man överförde sin last som bestod av maskindelar, då speciellt kullager till, som det visade sig, de engelska blockadbrytarna. Resorna över Nordsjön i högsta fart och önskevädret tät dimma torde nog ha varit ett av de tuffaste under hela kriget.

Många år senare talade en tysk kapten på en stenlastare i Rixö om att i hans ungdom hade han tjänstgjort i tyska ubåtsvapnet. Brofjorden ansåg tyskarna var det bästa stället att tillfälligt dra sig ur striden till, att gömma sig, sova ut och att slicka sina sår. Vad hade hänt om man hade gått upp till ytan? Då hade tre krigförande nationer mötts och man kan enbart spekulera i utgången.

I förspelet till etableringen av Preemraff förekom mycket räv-och rackarspel. Striden stod mellan Göteborg och Lysehalvön. Göteborg anlidade professor Falkemo och denne utdömde bl.a. inseglingen i fjorden. "Hemmalaget" med dåvarande kommunalrådet, Einar Franzen, höll benhårt på sitt. Ett uttalande av

Einar som fått klassiska höjder är ”jag ska dricka upp varje droppe olja som kommer ut i fjorden”.

Några synpunkter på trafiken till och från raffet är nog på sin plats. I början drog man ut länsor runt fartygen i produkthamnen i Sjöbol. I dag har man ej tid med detta. I en artikel i Bohusläningen nyligen berömde man sig över att det trots storm, det blåste 25 m/sek, så hålls trafiken igång. En något mera sansad och ödmjuk inställning till elementens raseri borde nog de ansvariga bekänna sig av.

Vidare kan man ha åsikter om den indragningshotade lotsutkiken i Fiskebäcksvik. Många olyckstillbud har genom dennas ingrepp vändas från katastrof till happy end. Många av de produkttankers som angör området är registrerade på Donsö. Dessa kan nog benämnas som sjöfartens aristokrati. Med fullt utnyttjande av fart och maskinstyrka klarar man en tilläggning vid produkthamnen på ca tio minuter. För inte särskilt länge sedan, med räddhågad bryggpersonal och en armada av bogserare, tog en operation av det här slaget timmar i anspråk.

Vissa oljeutsläpp har under åren förekommit men inga katastrofer har hänt i den riskfyllda olje-och gashantering. Låt oss innerligt hoppas på detta även i framtiden!

Avslutar John Blad